

9. SUPRAVODLJIVOST

9.1. Uvod

Supravodljivost je otkrio H. Kamerlingh Onnes 1911.g. (NN 1913.g.) mjereći otpor žive na niskim temperaturama radi potvrde Matthiessenovog pravila.

Onnes se ustvari bavio postizavanjem vrlo niskih temperatura i prvi je uspio ukapljiti helij.

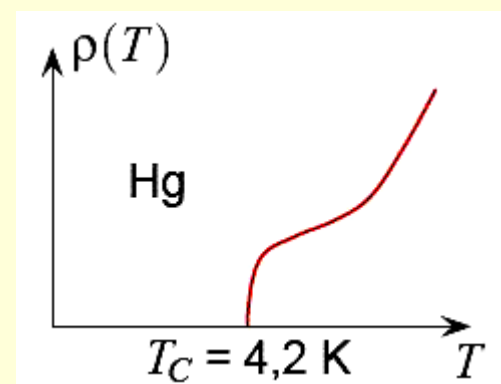
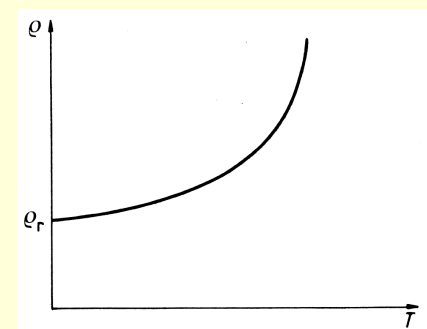
Onnes našao da otpor žive pada naglo na nulu (na nemjerljivo malu vrijednost) kod 4,2 K. Supravodljivo stanje – supravodljivost.

(povijest⇒...)

Uskoro je pojava supravodljivosti nađena i u mnogim drugim metalima.

Uočene su tri eksperimentalne činjenice:

1) Jednovalentni metali (dobri vodiči) nisu supravodiči. Metalima Cu, Ag, Au,.. ni danas nije nađena temperatura prijelaza u supravodljivo stanje.

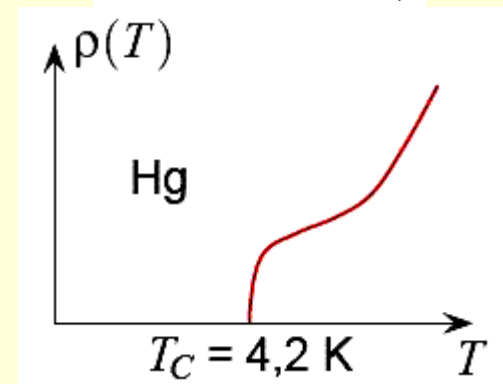
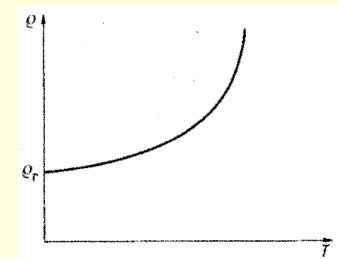
povijest⇒...

Ukapljivanje helija 1908.g. (Kamerlingh Onnes, Leiden University). He dobiven grijanjem minerala monazita (fosfatni mineral $(\text{Ce},\text{La})\text{PO}_4$) koji ponegdje (primjerice u Kanadi) sadrži i Th, koji je α radioaktivan. Za dobivanje 360 litara plina potreban je bio "brod" minerala.

Započeli mjeriti električnu otpornost Pt i Au žica. Nakon toga odabrali Hg (1911.g.) radi čistoće (Matthiessenovo pravilo)

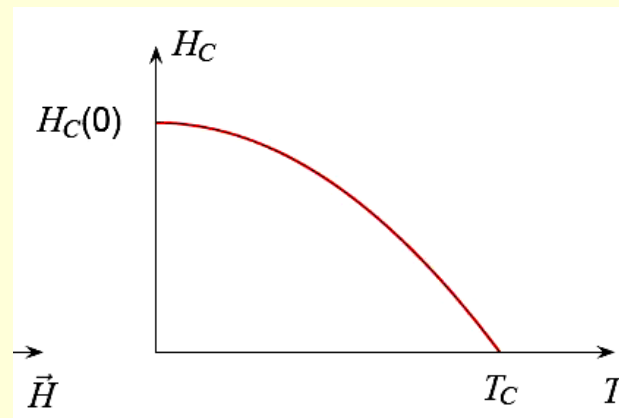
i stavili u cjevčicu oblika **U**. Na temperaturi tekućeg He otpor je nestao!!! Mislili da je došlo do kratkog spoja. Ponovili pokuse; događalo se isto. Napravili cjevčicu oblika **W**, opet otpor pao na nulu. Igrom slučaja otkrili razlog (porast tlaka u spremniku helija!!)

I tako je otkrivena supravodljivost.

2) Supravodiči u jakom vanjskom magnetskom polju, kod nekog kritičnog polja H_c gube svojstvo supravodljivosti. Temperaturnu ovisnost kritičnog polja se može prikazati relacijom

$$H_c(T) \approx H_c(0) \left[1 - \left(\frac{T}{T_c} \right)^2 \right]$$

3) Feromagnetni nisu supravodiči.
(Fe, Ni, Co i slitine)

Najviša točka prijelaza je nađena za niobij (9,2 K; 1930. g.), a još više za slitine (Nb_3Ge ; 23,2 K; 1973.g.)

1963. g. su File i Milles mjerenjem pokazali da bi za gušenje struje u supravodljivom prstenu bilo potrebno više nego 10^5 godina. Danas se smatra da su supravodiči stvarno idealni vodiči s otpornošću točno jednakom nuli.

Visokotemperaturna supravodljivost

seminar u utorak 17.12. u 12 sati

1986. dolazi do dramatičnog preokreta; dva Švicarca, J. Georg Bednorz i K. Alex Müller otkrivaju da keramički materijal $\text{La}_{2-x}\text{Ba}_x\text{CuO}_4$ postaje supravodljiv na oko 35 K (NN 1987) (visokotemperaturni supravodiči).

Sljedeće iznenađenje se pojavljuje 1999.g. (WO_3 ; 91 K), a pogotovo 2003.g. s MgB_2 (39 K) jer je spadao u grupu niskotemperaturnih supravodiča.

Kao niskotemperaturni supravodiči u praksi se najviše koriste žice NbNi (16,6 K) i $\text{Nb}_{0,6}\text{Ti}_{0,4}$ (9,8 K).

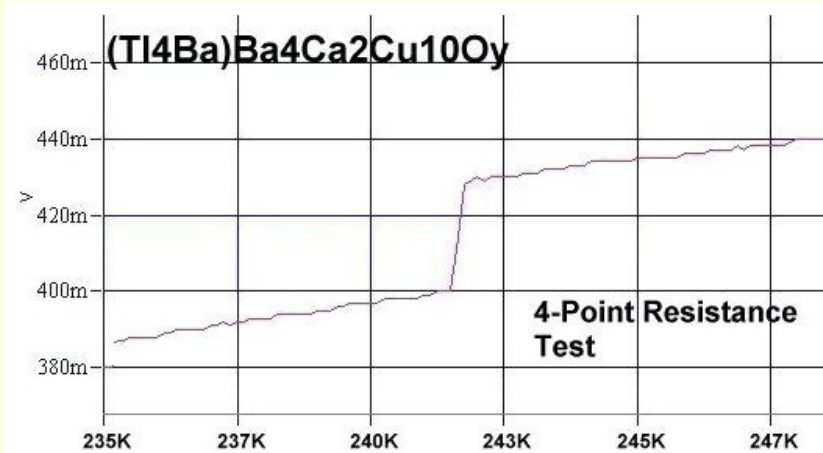
	Materijal	T_C (K)		Materijal	T_C (K)
1911	Hg	4,2	1980	$(\text{TMTSF})_2\text{PF}_6$	~ 12
1930	Nb	9,2		$(\text{BEDF-TTF})_2\text{ReO}_4$	
1953	V_3Si	17,5		UGe_2	~ 1
1973	Nb_3Ge	23		URhGe_2	~ 1
	$\text{Ba}_{1-x}\text{K}_x\text{BiO}_3$ ($\text{BaPb}_{1-x}\text{Bi}_x\text{O}_3, \dots$)	25-34		$\text{BrCs}_2\text{C}_{60}$	33
1986	$\text{La}_{2-x}\text{BaCuO}_{4+\delta}$	38	1999	WO_3	91
	$\text{La}_{2-x}\text{SrCuO}_{4+\delta}$	40	2003	MgB_2	39
1987	$\text{YBa}_2\text{Cu}_3\text{O}_{7-\delta}$	90			
1993	$\text{Tl}_2\text{Ba}_2\text{Ca}_3\text{Cu}_3\text{O}_y$	125			

Puno zanimljivih detalja se može naći na

<http://www.superconductors.org>

18. 05. 2009.

240 K

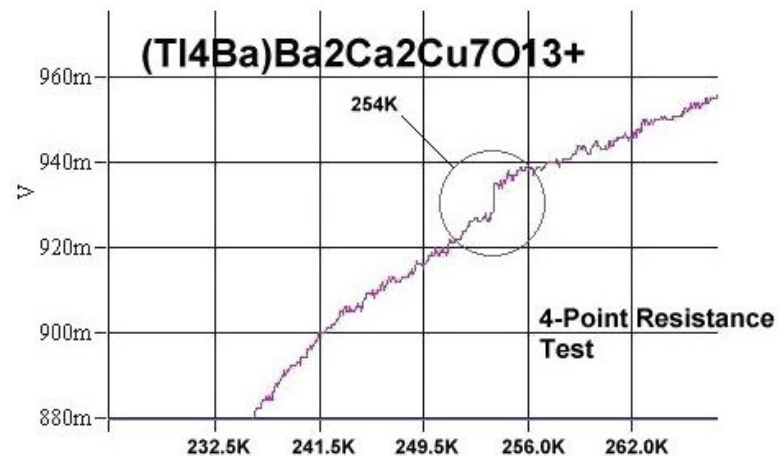

Superconductivity Record Tops 240K

10.10.2009.

250 K

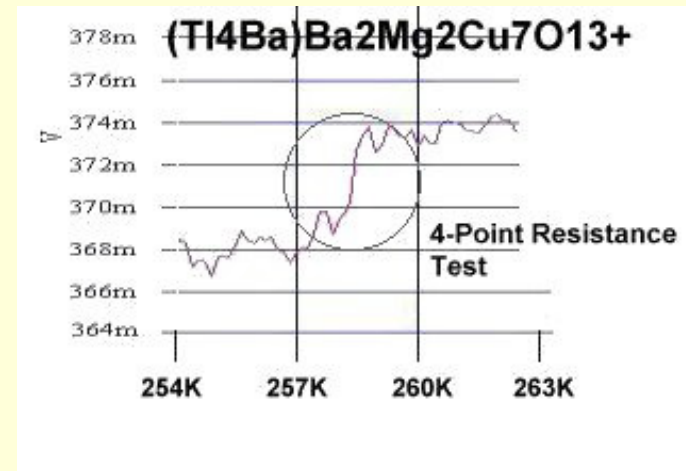
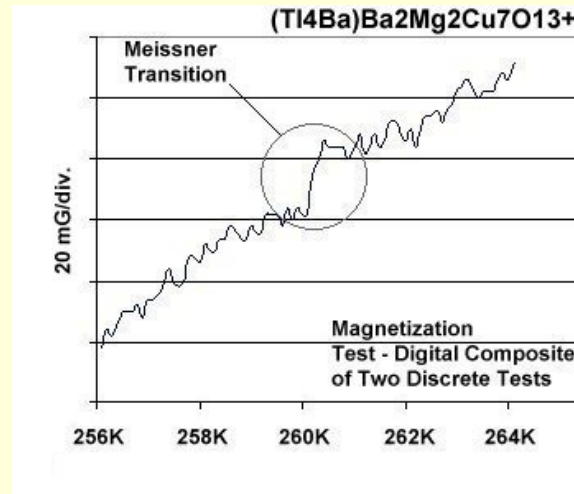
zamjena Ca sa Mg

Superconductor World Record Surpasses 250K

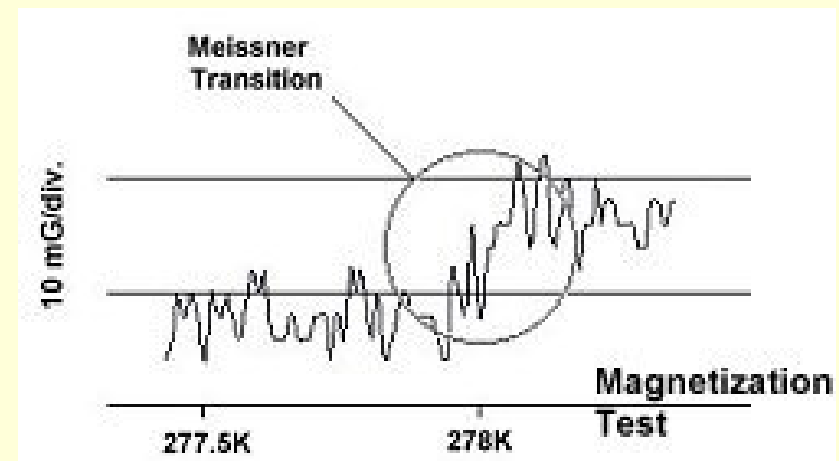
High-Tc Reaches Household Freezer Temperatures

14. 10. 2010.
258 K

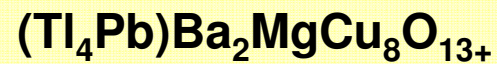

24.10.2010.
265K (-8°C), (Ti₄Ba)Ba₂MgCu₈O₁₃⁺

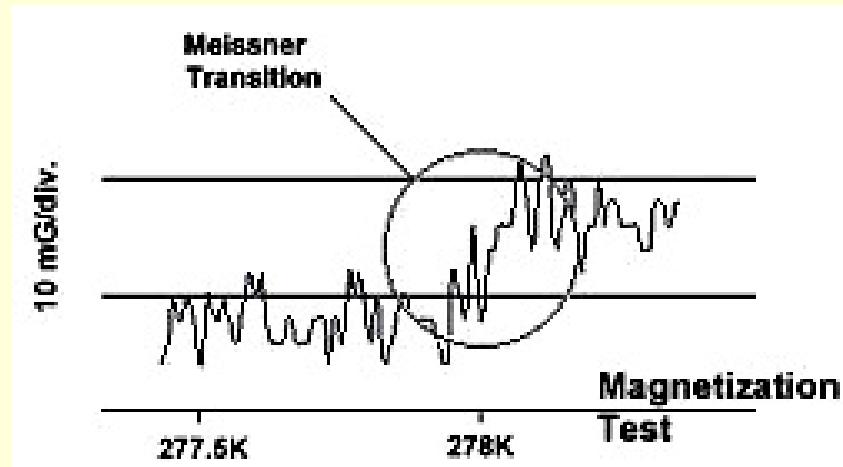
zamjena Ba sa Pb

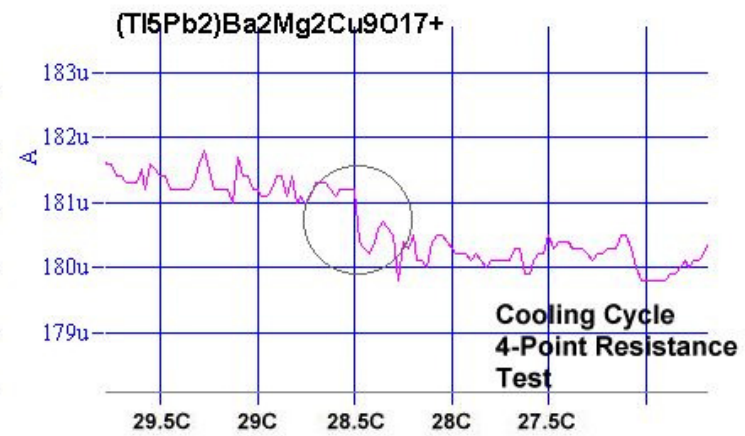
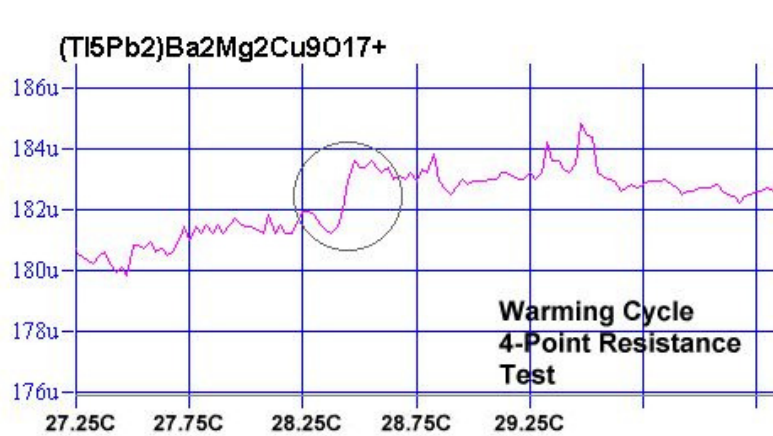
26.12.2010.

276K (3°C) !!!!!

Milestone Superconductivity Above 0 Celsius
The First Material Capable of Superconductivity in Permafrost

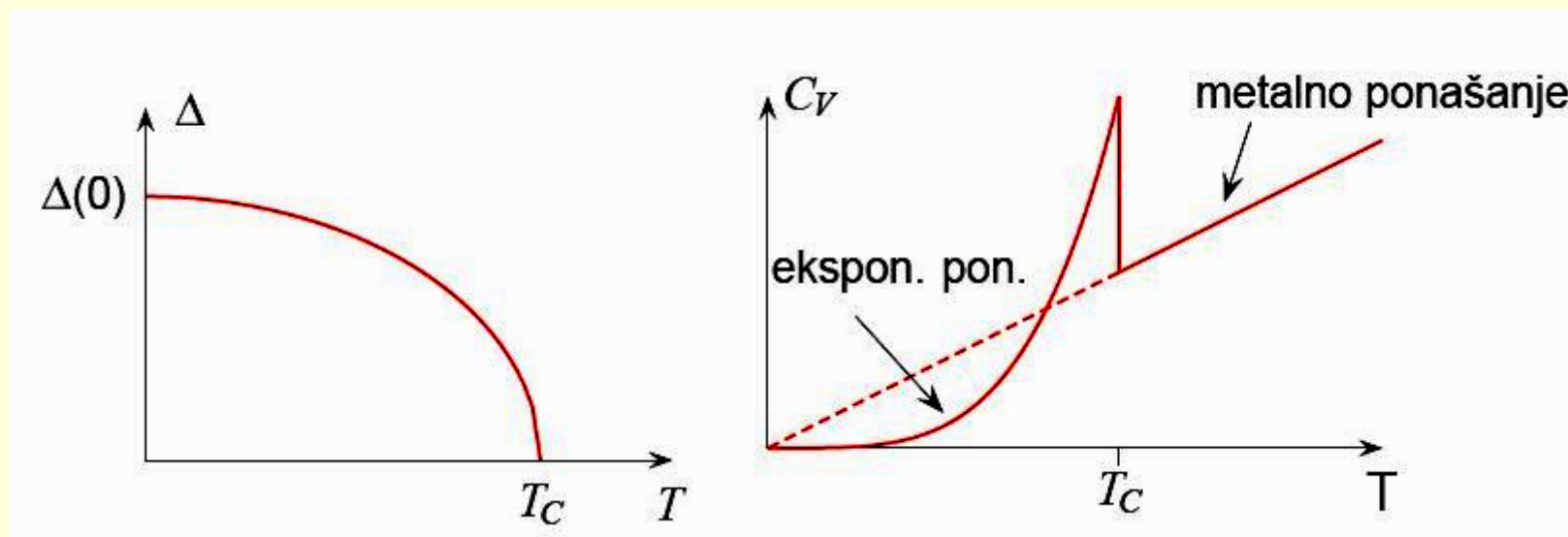

Room-Temperature Superconductivity *in a Copper-Oxide*

"For the first time, a cryostat actually had to be heated to observe a superconductive transition."

6 December 2011
UPDATED December 9
Superconductors.ORG

9.2. Energijski procijep

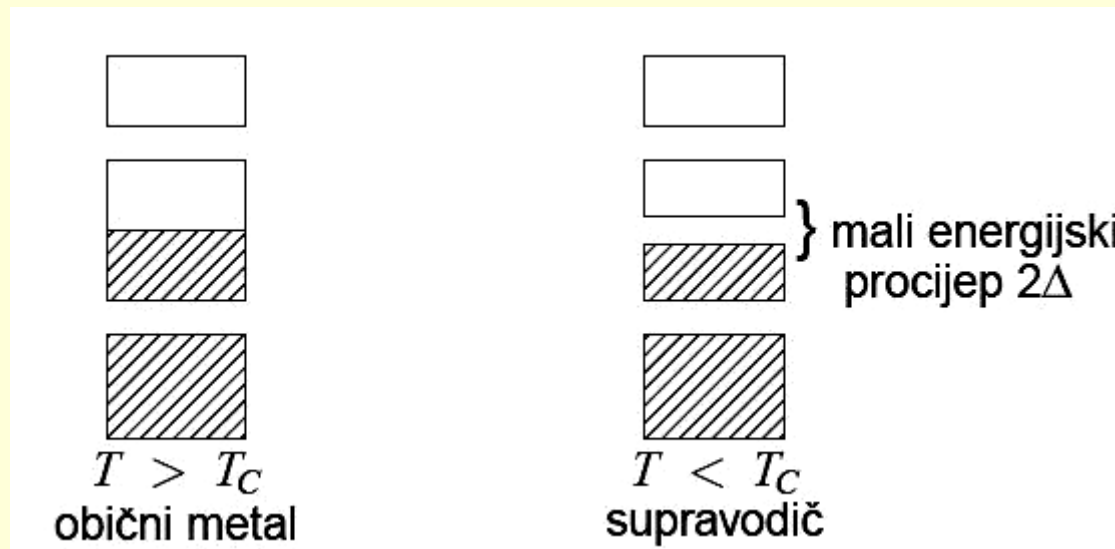
Kod normalnih metala elektronski doprinos toplinskom kapacitetu proporcionalan je s temperaturom. Kod supravodiča, u točki prijelaza kapacitet naglo poraste i eksponencijalno pada prema nuli prema relaciji

$$C_V \approx A e^{-\frac{2\Delta}{KT}}$$

što ukazuje na postojanje energijskog procijepa

Pokazuje se da između procijepa na nula kelvina $\Delta(0)$ i temperature supravodljivog prijelaza T_c postoji veza

$$\Delta(0) \approx 1,76KT_c \quad (\text{vrijedi samo za niskotemperaturne/klasične})$$

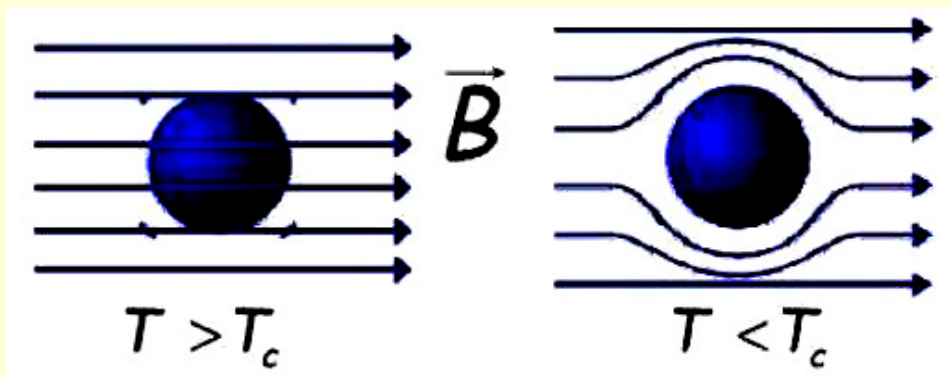
Da je taj procijep mali i da stvarno postoji može se pokazati/izmjeriti pomoću infracrvene apsorpcije.

Zračenjem se utvrđuje frekvencija praga apsorpcije EMV frekvencije $\omega_c \approx 10^{12}$ Hz, što daje za širinu procijepa

$$\Delta \approx \hbar\omega \approx 10^{-22} \text{ J} \approx 10^{-3} \text{ eV}$$

9.3. Meissnerov efekt

Ustanovili Meissner i Ochsenfeld 1933.g. Mjereći magnetsku indukciju supravodljivih cilindara u vanjskom magnetskom polju.

Iznad kritične temperature T_c magnetske silnice prolaze kroz supravodljivi uzorak kao kroz normalne metale.

Ispod T_c magnetske silnice bivaju istisnute iz uzorka, znači da je magnetska indukcija u supravodiču jednaka nuli ($\mathbf{B}=0$).

Općenito magnetska indukcija je određena vanjskim poljem $\mathbf{H}$ i magnetizacijom $\mathbf{M}$

$$\vec{B} = \mu_0(\vec{H} + \vec{M})$$

$$\vec{B} = \mu_0(\vec{H} + \vec{M})$$

Magnetizacija je proporcionalna s vanjskim poljem $\vec{M} = \chi\vec{H}$

$\vec{B} = \mu_0(1 + \chi)\vec{H}$ magnetska indukcija ($\vec{B}=0$), samo ako je $\chi = -1$

$$\vec{M} = -\vec{H}$$

U unutrašnjosti supravodiča inducira se magnetizacija koja djeluje suprotno od vanjskog magnetskog polja-karakteristika dijamagneta. U supravodičima inducirano polje potpuno poništava djelovanje vanjskog polja ($\chi = -1$) $\Rightarrow$ supravodiči su idealni dijamagneti.

9.4. Izotopni efekt

1950. g. je eksperimentalno otkriveno svojstvo da izotopi istog elementa postaju supravodljivi pri različitim temperaturama-izotopni efekt.

Primjerice za živu:

Atomska težina	199,7	200,7	202,0	203,4
T_c (K)	4,161	4,150	4,143	4,126

Ako s M označimo atomsku masu izotopa, vrijedi približno relacija

$$T_c \propto \frac{1}{\sqrt{M}} = M^{-\alpha} \quad \text{gdje je } \alpha \approx 0.5$$

Element	Cd	Hg	Mo	Pb	Re	Sn	Tl	Zn	Ru	Nb ₃ Sn	Zn
α	0,5	0,5	0,3	0,5	0,4	0,5	0,6	0,44	0,0	0,08	0,0

Otkriće izotopnog efekta dovelo je do konačnog razumijevanja supravodljivosti u t.z. klasičnim ili niskotemperaturnim poluvodičima.

Objašnjenje visokotemperaturne supravodljivosti još nije pronađeno!!

9.5. Teorija supravodljivosti

1950. g. su u Fröhlich i Bardeen u svojim teorijskim radovima ukazali na moguće objašnjenje supravodljivosti. Oni se, nezavisno jedan od drugoga, pokazali da međudjelovanje elektrona s fononima može inducirati elektron-elektron međudjelovanje uslijed kojeg se elektroni privlače.

Ispravnost njihovog zaključivanja bilo je otkriće izotopnog efekta. Prisjetimo se da je frekvencija titranja kristalne rešetke obrnuto proporcionalna s drugim korijenom iz mase atoma

$$\omega \propto \frac{1}{\sqrt{M}} \quad \text{a izotopni efekt pokazuje} \quad T_c \propto \frac{1}{\sqrt{M}}$$

Što ukazuje da je kritična temperatura supravodljivog prijelaza proporcionalna s frekvencijom titranja $\Rightarrow \omega \sim T_c$

Na osnovu toga razviju se 1957.g. dvije ekvivalentne teorije objašnjenja
-J. Bardeen, L. Cooper, J. R. Schrieffer – BCS teorija (NN 1972;
Bardeen već 1956.g. za otkriće tranzistora)
- Ruski fizičar Bogoljubov sa suradnicima

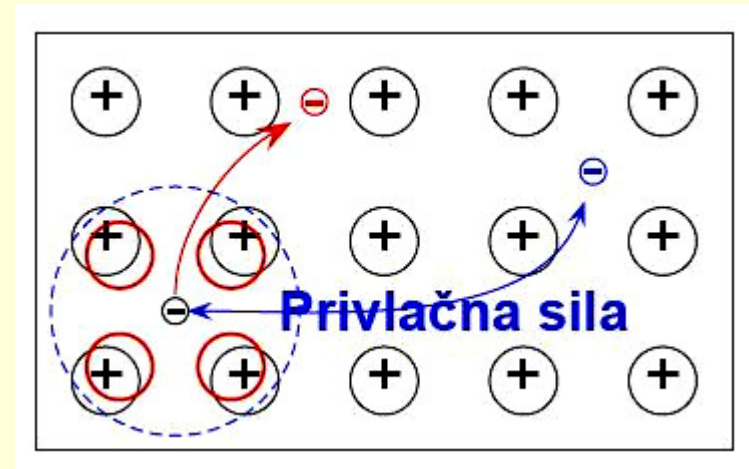
BCC teorija:

U supravodičima dolazi do sparivanja elektrona različitog spina i suprotnih impulsa.

Do sparivanja dolazi uslijed elektron-fononskog međudjelovanja. Elektroni se u principu odbijaju.

Međutim kako je titranje rešetke mnogo sporije od gibanja elektrona, nakon što prvi elektron prođe između iona, oni se počinju micati jedan prema drugome i lokalno stvaraju veću gustoću pozitivnog naboja, što privuče slijedeći elektron tako da se elektroni suprotnih spinova i valnih vektora prividno sparuju u parove $(\mathbf{k}1/2, -\mathbf{k}-1/2)$ - Cooperovi parovi, uslijed čega imaju cijelobrojni spin ("0") te više nisu fermioni, već bozoni i svi mogu biti u istom kvantnom stanju.

Da bi se razbio elektronski par na dva nezavisna elektrona potrebno je uložiti energiju 2Δ .

Na nekoj temperaturi ispod T_c a većoj od 0 K, uvijek je dio parova razbijen na individualne elektrone. Broj se povećava s temperaturom i za $T > T_c$ svi su elektronski parovi razbijeni-supravodič postaje normalni metal.

Povećanjem temperature dolazi do sve jačih sudara parova na preprekama (defekti rešetke: fononi,...) i ako je kinetička energija dovoljno velika (jakost struje) supravodljivost nestaje

$$2 \frac{mv^2}{2} - 2\Delta \geq 0 \cdot \text{ili} \cdot v \geq \sqrt{\frac{2\Delta}{m}}$$

Prema BCS teoriji temperatura prijelaza u supravodljivo stanje:

$$T_c = 1,134 \frac{\hbar\omega}{K} e^{-\frac{1}{g}} \quad \text{gdje je } \omega \text{ srednja fononska frekvencija, a}$$

g jačina elektron-fononskog međudjelovanja.

Prosječna udaljenost elektrona u elektronskom paru je (duljina koherencije) $\delta \approx 10^{-6}$ do 10^{-8} m, što je mnogo veće od prosječne udaljenosti susjednih elektrona ($\approx 10^{-10}$ m). Znači unutar volumena radijusa 10^{-6} m, nalazi se ogroman broj parova, tj. parovi se međusobno prekrivaju. Procjena za broj parova N_{par}

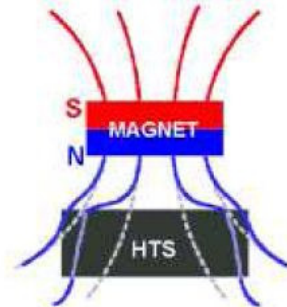
$$N_{par} = \delta^3 ZN = (10^{-6})^3 5 \cdot 10^{28} m^{-3} \approx 5 \cdot 10^{10}$$

Znači da nema smisla govoriti o individualnim parovima, već o kondenzatu elektronskih parova.

9.6. Primjena supravodljivosti

Prijenos električne struje na daljinu bez gubitaka

- Izrada elektromagneta za jako magnetska polja
- Magnetska levitacija kod ultrabrzih vlakova
- Mjerenja jako slabih magnetskih polja
- Električni generatori sa supravodljivim žicama
- Pohranjivanje energije
- Računalni čipovi bazirani na supravodičima
- .....

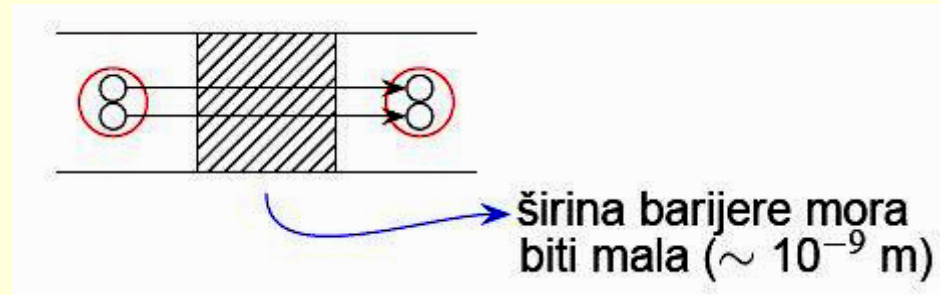
Primjer levitiranja malog magneta iznad suravodiča

Magnetsko levitirajući (MagLev) vlak "Yamanashi MLX01"
(brzina 581 km/h)

9.7. Josephsonov efekt

Josephson je 1962.g. izveo rezultat da Cooperovi parovi mogu tunelirati kroz usku barijeru izolatora koji razdvaja dva supervodiča (Josephsonov efekt; NN 1973.g.).

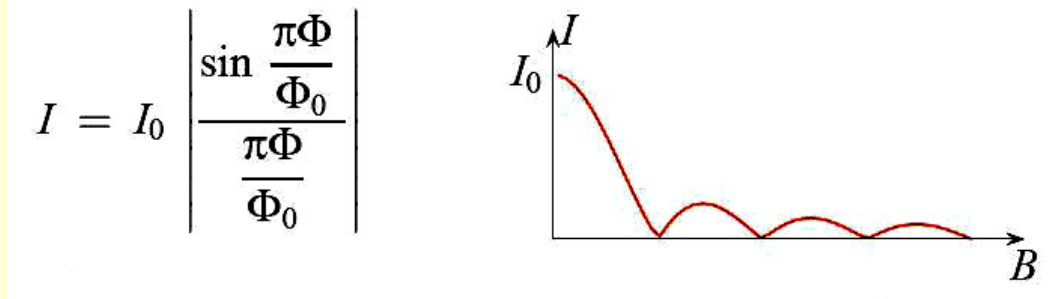

Prolazak parova uzrokuje struju protjecanja Cooperovih parova bez djelovanja vanjskog polja.

Ako kroz kontakt (izolator) uspostavimo magnetsku indukciju $\mathbf{B}$, tunelirajuća struja će biti određene magnetskim tokom Φ kroz kontakt izrazom

$$I = I_0 \left| \frac{\sin \frac{\pi\Phi}{\Phi_0}}{\frac{\pi\Phi}{\Phi_0}} \right|$$

The graph shows the current I as a function of the magnetic field B . The current starts at its maximum value I_0 at $B=0$ and exhibits a series of oscillations that decay in amplitude as B increases. The oscillations are periodic in B and are characteristic of the Josephson effect in a junction.

gdje je Φ magnetski tok kroz kontakt, a Φ_0 je kvant magnetskog toka

$$\phi_0 = \frac{h}{2e} = 2,068 \cdot 10^{-15} \text{ Wb}$$

Josephsonov spoj omogućava precizno mjerenje omjera h/e .

Ima veliku primjenu u mjerenjima malih magnetskih polja (SQUID)

Ako se na Josephsonov spoj nametne napon tada dolazi do zračenja svjetlosti frekvencije

$$\omega = \frac{2eV}{\hbar}$$

Primjerice za $V = 10^{-3} \text{ V}$, $\omega \approx 3 \times 10^{12} \text{ Hz}$

Zahvaljujem na prisustvovanju predavanjima

u utorak 17.12. u 12 sati

obavezno prisustvovanju seminaru, nakon toga potpisi i vježbe

Prije dolaska na usmeni ispit dužni su predati zadatke sa predavanja:

Bašić Matija 1 do 5

Bažon Goran 1 do 5

Đukić Boni 1 do 5

Frntić Filip 1 do 5

Martinko Ines 1 do 5

Prcela Iva 1 do 5

Rubčić Marko sve!!

Test br. 2

20.01.2012. u 12 sati

Do 26.12. bit će oglašen na webu popis studenata oslobođenih pismenog ispita